

ארץ ישראל כנחלת ה'

"אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגויים אשר אני משלח מפניכם ותטמאו הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה" (ויקרא י"ח כ"ד-כ"ה).

פסוקים אלו נתקשו בהם המפרשים: א. ישראל חוטאים, והתוצאה: "ותטמאו הארץ"! הארץ היא אשר נטמאת. מה הקשר בין האדם לארץ?

ב. המשך הפסוק – "ואפקוד עוונה עליה", וכי מה אשמה הארץ אם ישראל חטאו שהקב"ה פוקד עליה עוונה?

ג. "ותקיא הארץ את יושביה". הארץ מקיאה את יושביה? הארץ פועלת? הקב"ה פועל!! מפסוקים אלה משתמע בבירור כי ארץ ישראל הינה בעלת בחירה חופשית, אחרת לא היה קשור אליה עוון. א"י הינה כאדם!! האמנם?!

להלן מספר מקורות המצביעים שאכן כך הדבר.

א. בספר בראשית, בשעת בריאת העולם אומר הקב"ה (בראשית א' י"א-י"ב): "תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו". ולעומת הצווי הרי התוצאה: "ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינה ועץ עושה פרי אשר זרעו בו למינהו"! הסביר רש"י במקום, ששינתה האדמה ולא עשתה כצווי הבורא; ואין טעם העץ כטעם פריו.

ב. לאחר חטא אדה"ר מקללו הקב"ה ומקלל את האדמה (בראשית ג' י"ז): "ארורה האדמה בעבורך, בעצבון תאכלנה כל ימי חיך"; וכתב שם רש"י שנתקללה בגלל חטאה בימי הבריאה!

ג. בפרשת נח נאמר (בראשית ו' י"ג): "...כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ"; מתרגם אונקלוס "אנא מחבלהון עם ארעא". לכאורה מה אשמה הארץ; קודם דובר על החיות אשר השחיתו דרכן ואילו עתה מתיחס הענין לארץ עצמה! וכן פסוקים נוספים.

ד. "ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה...ולא תטמאו את הארץ...אשר אני שוכן בתוכה" (במדבר ל"ה ל"ג-ל"ד). שוב התיחסות לארץ כאל אדם! (ועיי"ש בתרגום)

ה. "ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו" (דברים ל"ב מ"ג); ובתרגום אונקלוס שם: "ויכפר על ארעיה ועל עמיה"; ובתרגום יונתן "וכפר על אנפי ארעיה ועמיה". אולם רש"י כותב: "ויפיס אדמתו ועמו".

ו. "כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח ... וכפר אדמתו עמו" (כתובות קי"א א') [ועי' שו"ת "קול מבשר" (סי' ע"ו) המביא שטעה הרב הרצוג זצ"ל בכותבו "כל הקבור בירושלים". אמנם עי' בשו"ת "ציץ אליעזר" (חי"א סי' ע"ה וחי"ד סי' ע"ט) המביא כן משם ר' יצחק פרחי – "כל הקבור בירושלים"!]

*פרק מתוך עבודת גמר אשר הוגשה למכון (תשמ"ה) ונושאה: שיעורים במגמת ארץ ישראל.

ז. כל היושב בא"י – א"י מכפרת עליו" (ספרי, וזאת הברכה) א"כ רואים אנו שלארץ ישראל יש התיחסות כאדם; יצור חי! לא כעפר גרידא! ואכן הרמב"ן (על הפסוק הנ"ל בויקרא) מסביר את המיוחדות של הארץ. הקב"ה ברא את העולם, אולם שלטונו על כל העולם הינו באופן עקיף, שרים ומזלות "מנהלים" את עניני אותה ארץ. לעומת זאת בא"י ישנה השגחה ישירה של הקב"ה! כך מובנת מימרא בגמ' (כתובות ק"י ב') "כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה". א"י הינה נחלת ד', לכן: "תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול ע"ג ומגלים עריות".

יתירה מזו, רק בא"י שייך לקיים את המצוות בשלמות. בחו"ל, המצוות אינן אלא רק למען יזכרו בני"י כיצד לקיים כאשר ישובו לארץ – "הציבי לך ציונים"!

ובכוזרי (מאמר א' י"ט-כ"ה) מאריך להסביר את דבריו אודות "ארץ האלוה", בסיוע משל הכרם. ארץ ישראל היא "ארץ הנבואה". רק בה יכול הנביא להינבא, ואם מצינו נביא אשר ניבא בחו"ל הרי ניבא "בעבורה". דברים אלו מבוססים על המכילתא (פרשת בא) המאריכה להסביר בצורות שונות היכן נביא יכול להנבא בחוץ לארץ, אבל בא"י אין בעיה לנביא להנבא.

עפ"י הדברים האמורים חייבים אנו להגיע למסקנה ברורה כי א"י אינה כפופה להגיון האנושי. כדבריו של הרב קוק (אורות – ארץ ישראל, א'): "א"י היא חטיבה עצמית קשורה בקשר חיים עם האומה, תכונה בסגולות פנימיות עם מציאותה. ומתוך כך א"א לעמוד על התוכן של סגולת קדושת א"י, ולהוציא לפועל את עומק חבתה בשום השכלה רציונאלית אנושית כי אם ברוח ד' אשר על האומה בכללה".

דרכי ההוראה (דידקטיקה).

דפי מקורות

מכיון שלמקצוע זה טרם נכתבו ספרים או לקוטים רבים, על המורה להכין דפי מקורות שונים וביבליוגרפיה נבחרת.

במקרה דנן יכללו דפי המקורות את הקטעים הנ"ל, מתוך:

מקרא – בראשית, ויקרא, במדבר, דברים.

תרגומים (אונקלוס ויונתן)

פרשני מקרא (רש"י ורמב"ן)

מכילתא וספרי

גמרא – כתובות

ספר הכוזרי

אורות

הכנת דפי המקורות פירושה אמנם עבודה רבה למורה, אולם כדאית. לא ניתן לדבר לתלמיד ולפלפל בהלכה ובמחשבה בצורה מופשטת ובדברים שבע"פ. על התלמיד לראות לנגד עיניו את המקור כדי שיבין היטב את הדברים ויתמודד אתם.

ישנן שתי דרכים עקריות לעבודה עם דפי מקורות:

א. חלוקת הדפים לתלמיד לביתו, ובצרוף לזה דף שאלות הכנה. שאלות אלו יהיו שאלות כלליות בכדי "להכניס את התלמיד לענינים" והמורה בשעור לא יצטרך להתחיל ממש מראשית. בכיתה ידונו על הנלמד בבית ויכנסו לעומק הדברים תוך כדי העלאת בעיות וקושיות העולות מהכתבים.

ב. חלוקת המקור בכיתה, קריאת המקור ע"י תלמיד אחד בקול רם, או כל התלמידים כ"א לעצמו, ואח"כ יערך דיון בכיתה על הבנת המקור ומסקנות העולות ממנו. כמובן עלינו לנצל את העובדה שלכל תלמיד יש הבנה משלו והוא שם דגש על רעיון אחר, ולעמת בין דעות התלמידים – בבחינת "קנאת סופרים".

עם זאת יודעים אנו כי כמו בכל דבר, גם ל"שיטת המקורות" – יתרון וחסרון. מצד אחד מרוכז החומר לפני התלמיד בצורה מתומצתת המכוונת את התלמיד. אולם מאידך קיים גם חסרון – התלמיד מקבל חומר מעובד ואיננו נזקק לכל מאמץ של חיפוש המקורות. לכן, עלינו לגוון שיטה זו ולהציע כתחליף שיטה אחרת: הספריה.

ספריה

גם בספריה יש לנו כמה דרכים לעבוד עם תלמיד:

א) לתת לתלמיד רשימת מקורות, והוא יילך לבדו לחפש את הספרים ולמצוא את המקור.
ב) לכוון את התלמיד, לאחר הצגת הנושא, לספרות עזר אשר ממנה יגיע למקורות עצמם. שיטה זו קשה יותר, אולם אין ספק ששכרה בצידה.

לעבודה בספריה כמה יתרונות:

- 1) התלמיד אקטיבי יותר ומרגיש עצמו כחלק יוצר של השעור.
- 2) יקנה לתלמיד התמצאות בספריה.
- 3) התלמיד יכיר את הספר, צורתו ומבנהו, יתמצא בו, כך שלעתיד ידע כיצד להגיע אליו ולהשתמש בו.
- 4) התלמיד ילמד להוציא את עיקרי הדברים; משא"כ בדפי המקורות בהם המורה כבר תימצת את הדברים.
- 5) הכרת ספרות העזר הינה נכס לעתיד כיצד לגשת לנושא.

לפיכך ישקול המורה ויבחר איזו דרך יפה לאותה שעה ולאותו מקום, ויתאימה לתלמידו.